

Áts József

Az MTMT és az intézményi hozzárendelés

A tudományos kutatások területén a források elosztásában és a tudományos címek odaítélésében nagy jelentősége van a kutatók és a kutatóintézetek publikációs tevékenységének. A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) azért jött létre, hogy a magyar tudományos közlemények egységes elvek alapján feldolgozott hiteles forrása legyen. A hitelesség biztosítása első szinten lehetőség szerint a könyvtárosok feladata, mert rendelkeznek a bibliográfiai adatok felvételéhez szükséges ismeretekkel, jártasak a dokumentumtipológiában – ami a tudományos közlemények minősítésében kap fontos szerepet, és mindennapi tevékenységük része az eredeti források felkutatása –, ami pedig a publikációk adatainak ellenőrzésében elengedhetetlen. A bibliográfiai adatok között kiemelt szerepe van a szerzői közreműködésnek, mivel ez tükrözi a szerző hozzájárulását a publikációhoz. Újabb keletű tevékenység a könyvtárak számára az intézményi repozitóriumok működtetése, amiben a publikációk teljes szövegéhez felvett adatok sorában szükség van a kutatóhelyek meghatározására is. Jelen írás azt járja körül, hogy az MTMT-ben a publikációk létrehozásában közreműködő kutatószervezetek közleményekhez rendelése során milyen problémák merülnek fel.

A szerzők és az intézmények publikációs teljesítményének mérése az MTMT segítségével

Mindenekelőtt vizsgáljuk meg, hogyan is tükrözi az MTMT a tudományos minőséget, és ennek alapján hogyan jelenik meg az egyes kutatók, illetve kutatószervezetek teljesítménye!

Mind az egyéni, mind az intézményi értékeléshez fel kell tölteni az MTMT-be az értékelés időszakának publikációit, illetve az azokat idéző közleményeket. A publikációk minősítésére háromszintes besorolás szolgál.¹ Az első szinten a publikáció „jellegét” kell meghatározni. A kutatói megmértetésben a „Tudományos” jellegű publikációkat számolják el. Más szempontú bírálatokban az „Oktatási”, az „Ismeretterjesztő” és a „Közérdekű” jellegű publikációk is beszámítanak. Saját területükön a „Műszaki” és a „Művészeti” jellegű „alkotásokat” is figyelembe veszik. A következő két szint a könyvtári gyakorlatban is alkalmazott dokumentumtipizálás. A „típus”- hasonlóan az integrált könyvtári rendszerek dokumentumtípusához – egyben meg-

határozza az adatbázis adatbeviteli űrlapját is. Az MTMT-ben a „Könyv jellegű kiadvány”, a „Könyvrészlet”, a „Folyóiratban, periodikumban megjelent”, az „Egyéb konferenciakötet”, az „Egyéb konferenciaközlemény”, az „Értekezés”, az „Oltalmi formák”, az „Alkotás”, és az „Egyéb, nem besorolt” típusok szerepelnek. A típusokon belül találhatóak a „besorolások”, amelyek nemcsak a „típushoz”, hanem a „jelleghez” is kötődnek, például a „Könyv” típuson belüli „Felsőoktatási tankönyv” jellege csak „Oktatási” lehet. A jelleghez hasonlóan a besorolásnak is meghatározó szerepe van a teljesítmény mérésében, például a „konferenciaközleményt” a bírálatok többsége figyelembe veszi, míg az „Absztraktokat” nem. A közleményekhez felvett idéző közleményeket is jellegük, típusuk és besorolásuk alapján értékelik.

A publikáció bibliográfiai leírásához a könyvtári feldolgozó munkához hasonlóan külön hozzá kell rendelni az egységesített szerzői nevet, bár nem maximum 3, hanem akár 3000 szerző esetében is. Ez az MTMT-ben a szerző nevéből, a mögötte zárójelben általa megadott szakterületéből, illetve

a háttérben a nyolcjegyű MTMT szerzői azonosító számból áll. A szerző MTMT-beli publikációs listáján az a közleménye szerepel, amelyhez egységesített neve hozzá van rendelve. A szerző értékelésekor listájáról azokat a közleményeket és idéző közleményeket veszik figyelembe a jelleg, típus és besorolásban megadott értékek szerint, amelyeknek nyilvánosságra hozatala – jóváhagyása – megtörtént. Az intézményi teljesítmény értékelése hasonló elven épül fel. A publikáció létrejöttében közreműködő kutatószervezetet csatolni kell a publikációhoz annak érdekében, hogy az adott publikációt beszámítsák az értékelésbe. A szervezetet az a szerző, adatkezelő vagy adminisztrátor rendelheti a publikációhoz, akit az MTMT intézményi adminisztrátorok által felépített szervezeti struktúrában az adott szervezetéhez hozzákapcsoltak.

Az egyéni teljesítmények értékelésében az MTMT széles körben elterjedt, etalonná vált. Az országos tudományos erőforrások és címek elnyeréséért benyújtott pályázatokon túl az intézményen belüli értékelésben is, sőt már magán alapítványokban is „MTMT-ből kinyomtatott bibliográfiát” kérnek, mint például a *Hahn István* ókortörténész emlékére állított díj odaítélésénél a Non Omnis Moriar Alapítvány.² A kutatószervezetek teljesítményét az MTMT segítségével eddig a *Magyar Tudományos Akadémia* (MTA) és a *Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság* (MAB) értékelte, utóbbi a doktori iskolák kapcsán. Az áttörést várhatóan az fogja jelenteni, amikor a *Felsőoktatási Informatikai Rendszer* (FIR) is az MTMT-től kéri be az intézmények publikációiban és azok idézettségében kifejeződő teljesítményét. A doktori iskolák értékelésében nem közvetlenül a doktori iskolák égisze alatt megírt publikációkat vizsgálták, mert a doktori iskolák affiliációjával (intézményi hovatartozásával) jellemzően csak PhD hallgatók publikáltak. E helyett az egyes iskolákban részt vevő törzstagok, témakiírók és témavezetők publikációs teljesítményét ellenőrizték.

Intézményi affiliáció és intézményi szerző az MTMT-ben

Az MTA és a MAB eltérő gyakorlata az intézményi publikációs teljesítmény mérésében felveti a kérdést, hogy hogyan is értelmezhető egy publikáció vagy szerző intézményi hovatartozása. Az alábbi lista áttekinti az ezzel összefüggő fogalmakat.

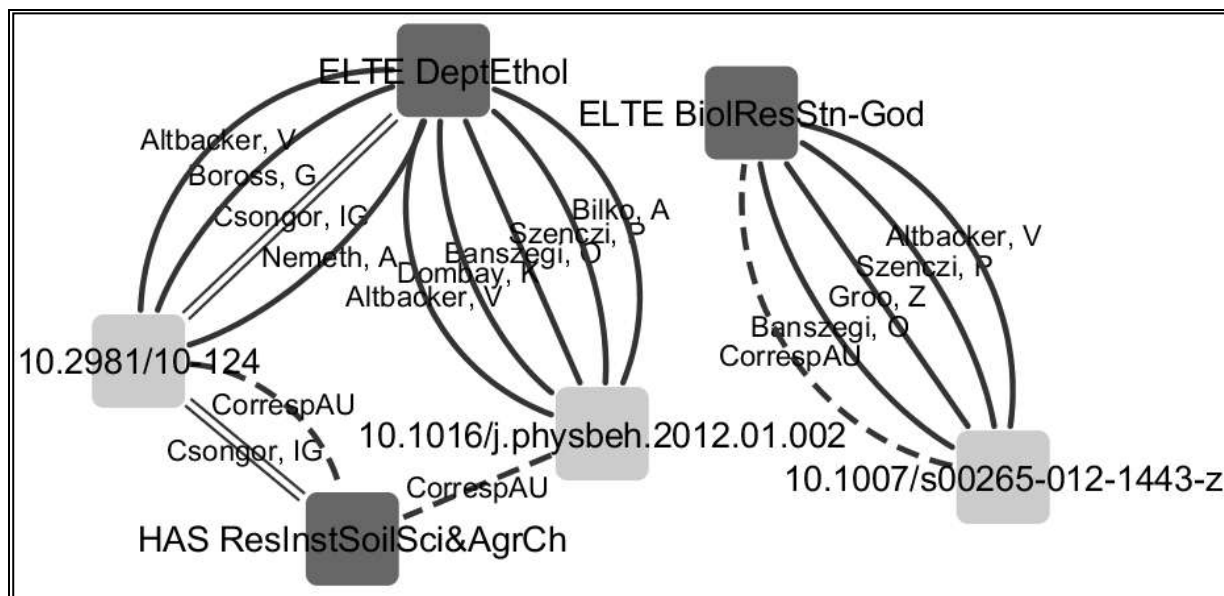
- A publikációk affiliációja:
 - a közlemény szerzői által a közlemény létrehozásához kapcsolódóan megnevezett intézmény, szervezet,
 - szerzőnként más-más lehet,
 - egy szerző többet is megadhat,
 - egy adott közleménynél nem feltétlenül a szerző főállású kutatóhelyéhez kötődik.
- Intézményi szerzők:
 - az intézménnyel főállású jogviszonyban álló szerzők.
- Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők:
 - az intézménnyel főállású jogviszonyban álló és az MTMT-ben az intézmény szervezetéhez rendelt szerzők,
 - további minden olyan szerző, aki legalább egy intézményhez kötődő affiliációjú publikációja révén az MTMT-ben az intézmény szervezetéhez lett rendelve.
- MTMT intézményi hozzárendelés:
 - történhet szerzőn keresztül – jelenleg csak egy adható meg,
 - történhet közvetlenül a publikáción keresztül – több is megadható,
 - a publikációhoz akár a szerzőn, akár közvetlenül a publikáción keresztül történt, a publikáció megjelenik a szervezeti publikációk keresésének eredményeként, és így az intézményi értékelésben is.

Tekintsük meg mindezt egy konkrét példán keresztül.³ Kezdjük az „MTMT intézményi hozzárendeléssel”. Ha egy szervezet hozzájárult ahhoz, hogy a nyilvános keresőben is lehessen a szervezet publikációit a szervezet szerint keresni, az MTMT nyilvános felületének „Részletes keresésében” ezt különböző szempontok szerint megtehetjük. Nézzük meg, hány 2012-ben publikált folyóiratcikket kapcsoltak hozzá az MTMT-ben az *ELTE TTK Biológiai Intézetének Etológiai Tanszéke*hez! Az eredmény 7 találat. Ha viszont azt szeretnénk tudni, hogy az ELTE TTK Biológiai Intézetének Etológiai Tanszéke esetében „Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők” 2012-ben hány folyóiratcikket publikáltak, eredményül 27 találatot kapunk. Ezt a nyilvános felületen már nem lehetne egyetlen kereséssel megoldani, és a szervezet felvett szerzőkkel is tisztában kellene lenni a szerzőnkénti kereséshez. Az intézményi MTMT adminisztrátorai viszont az MTMT adminisztrátori felületének „Összetett keresésében” az intézmény kiválasztása után az intézmény melletti „SZ” gombra

kattintva meg tudják jeleníteni az intézményi szerzőket és így ki tudják listázni publikációikat (egyes szerzők nevükre kattintva el is távolíthatók a szerzői listából). Ha ellenőrizni akarjuk, hogy az MTMT-be az affiliáció jól lett-e felvéve, megtekinthetjük az eredeti publikációkban „A publikációk affiliációját”. „Az MTMT-ben az intézményhez rendelt szerzők” 2012-ben publikált 27 folyóiratcikkéből az első háromban megadott affiliációt az 1. ábra mutatja.

Az 1. ábrán a cikkeket DOI azonosítójuk reprezentálja (10. .../...) – az ábrán a világosszürke csomópontok. Az affiliációként megadott szervezeteket a sötétszürke csomópontokon találjuk. Az összekötő vonalakon található a szerzők neve. Dupla vonal ábrázolja a többes affiliációt megadó szerzőt. A szaggatott vonal a publikációhoz levelezési címként megadott intézményt mutatja. Látható, hogy az első cikknek 3 tisztán etológiai tanszéki (ELTE DeptEthol) szerzője van, emellett egy olyan szerzője, aki a tanszék mellett az MTA Talajtani és Agrokémiiai Kutatóintézetét (HAS ResInstSoilSci&AgrCh) is megadta. A cikk levelezési címe az MTA intézet. Az ábrán nem látható, de a szervezethez tartozó szerzők megkeresésekor a megjelenő listával összevetve megállapítható, hogy az Etológiai Tanszékhez a publikáció négy tanszéki affiliációt megadó szerzőjéből egy szerző van felvéve. A második cikknél mind az öt szerzőnél a tanszék szerepel, a levelezési cím az MTA kutatóintézet, a tanszékhez rendelt szerzőkből pedig két szerző van felvéve. A harmadik cikk minden szerzőjénél a

Gödi Biológiai Kutató Állomás (ELTE BiolResStn-God) a feltüntetett affiliáció, ugyanaz levelezési cím, a szerzők közül kettő van az Etológiai tanszékhez rendelve, ugyanazok, mint a második cikkhez. Megjegyzendő még, hogy a Gödi Biológiai Kutató Állomás kutatószervezetként nincs felvéve az MTMT-be. A három mintaként kiragadott publikáció sok, a szerzők bevonása nélkül nehezen megoldható problémát vet fel. E példák kapcsán sem kerülhető meg az „Intézményi szerzők” más-hová publikálásának kérdése. A probléma jogi és etikai vonatkozásait kifejtő, a *Magyar Tudomány* folyóiratban 1997-ben megjelent „Ké a tudományos közlemény” című írásában *Makara B. Gábor* így teszi fel a kérdést: „... vajon egy kutatóintézet vagy egyetemi tanszék sajátjának tekintheti-e azokat a közleményeket, amelyeket munkatársai olyankor írtak, amikor tartósan külföldi egyetemen, tudományos kutatóintézetekben alkalmazottként vagy ösztöndíjasként dolgoztak, és publikálható eredményekhez vezető *kutatásaikat külföldi forrásokból fedezték*”.⁴ A cikk nem vesztett aktualitásából, MTMT adminisztrátorok és a publikációs tevékenység értékelésével foglalkozók számára kötelező olvasmány. Az eltelt idő óta némileg színesebbé vált a belföldi paletta. Számolnunk kell többek között a publikálásba bevont mesterképzésben résztvevőkkel, más intézmények munkatársaival, mint a publikáló intézetnél is kutató PhD hallgatókkal, vagy éppen a projektszervezetek keretében kutatást végzőkkel.

1. ábra Három publikáció intézményi affiliációja

Az intézményi hozzárendelés problémái

A példákban láthattuk, hogy az affiliáció azonosítója akkor sem egyértelmű, ha a publikáció tartalmazza azt. Ha adatbázisokban kutunk szervezeti affiliációra keresve, gondot jelent még az egységesség hiánya, azaz a névforma, a rövidítés és az idegen nyelvű változat eltérései, valamint az affiliáció nem megfelelő mélységű szerepeltetése. Például a sok szerző által írt cikkeknel többnyire nem vesznek fel intézményen belüli szervezeti egységet affiliációként. A legnagyobb problémát azonban az jelenti, hogy egyes tudományterületeken máig nem vált általánossá az affiliáció feltüntetése. Ahogyan az 1997-es cikkből idézett részlet is mutatja, a legkézenfekvőbb megoldásként kínálgató főállású szerzői munkahely affiliációként történő figyelembe vétele sem történhet mérlegelés nélkül.

Az MTMT használata során is vannak még affiliációval összefüggő megoldásra váró problémák. Ezek közé tartozik, hogy a publikáció egy-egy szerzőjéhez csak egyetlen intézményi affiliáció rendelhető, a további affiliációk közvetlenül a publikációhoz rendelhetők csak, így az affiliáció megjelenik az intézményi teljesítményben, de nem hozható közvetlen összefüggésbe a szerzővel. Ez a probléma legkésőbb az MTMT2 Projekt⁵ – lezárásáig rendeződik. Az MTMT-ben a szerzői hozzárendeléssel szemben nem kötelező az intézményi hozzárendelést megadni egy publikáció jóváhagyásához. Ha az adatbevitelt a szerző végzi, ez számára közvetlenül nem jelent olyan kényszert, mint saját publikációs tevékenységének megfelelő megjelenítése. Azok számára, akik könyvtári rendszerekben végeztek feldolgozó munkát, a legnehezebb azt megszokni az MTMT-ben, hogy nem férhetnek szabadon hozzá azokhoz a publikációkhoz, amelyekkel foglalkozniuk kell. Az első adatbevitő olyan jogokkal rendelkezik egy publikáció adatai fölött, hogy ha munkáját kellő körültekintés nélkül végzi, megnehezíti a további szerzők és adminisztrátorok számára az adott publikáció adatainak kiegészítését, beleértve az intézményi affiliáció felvitelét is. A problémák sorában kiemelt jelentősége van a szervezeti változások kezelésének az MTMT-ben, de ez részletesebb kifejtést igényel.

A szervezetek historikus kezelése

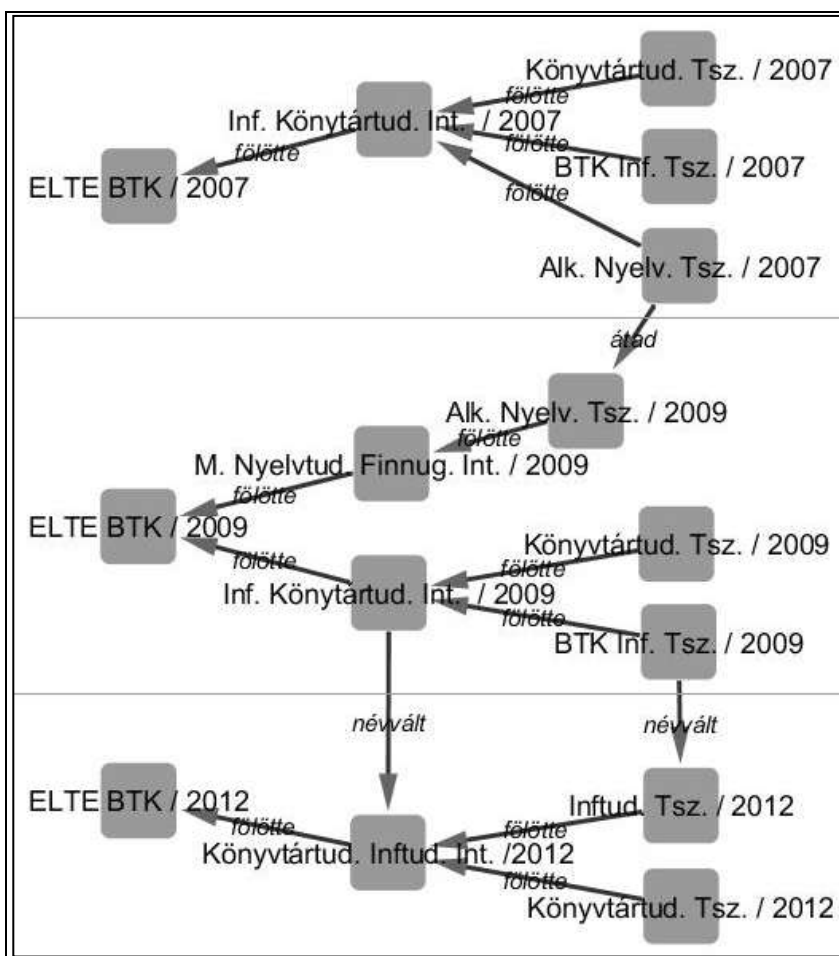
Az MTMT-ben elindult az időbeli szervezeti változások kezelése,⁶ aminek eredményeképpen a szükséges egyeztetések és a „közelmúlt” szerve-

zeti változásainak feltöltése után lehetőség lesz a publikáció időpontjában ténylegesen létező szervezethez kapcsolni a közleményt. A szervezetek változásának követését az eddigi „ős” – felettes – szervezetre mutató kapcsolat mellé felvett hat új kapcsolattípus biztosítja: összevonás-szétválás, újmegszűnt, névváltozás, szervezet átadás. A jogszabály-adatbázisokban megszokott „időgép” funkcióval egy adott időpontban érvényes szervezeti publikációkat is kereshetjük (2. ábra).

A szervezeti mozgások bonyolultak, sok esetben nem modellezhető a szervezeti struktúra egyszerű faszervezetű hierarchiaként. A 2. ábra az ELTE Könyvtártudományi Tanszék közvetlen szervezeti struktúrában való elhelyezkedését ábrázolja három különböző időben: 2007-ben, 2009-ben és 2012-ben, az utóbbi két állapot közvetlenül a változások utáni struktúrát képezi le. A kutatószervezetek között fontos szerepet töltenek be a projektszervezetek, amelyek egy-egy kutatási feladatra jöttek létre, nem is feltétlenül jelennek meg az intézmény SZMSZ-ében, de elszámolásukhoz publikációs tevékenységüket fel kell vinniük az MTMT-be. Változásaikat a hagyományos szervezeteknél is nehezebb nyomon követni. Minél nagyobb a múltja egy szervezetnek, annál nehezebb utána járni egy-egy szervezeti egység indulási idejének és a szervezeti egységek változásainak. Ha az MTMT-ben egy intézmény egy adott időponttól jeleníti meg szervezeti egységeit, akkor döntenie kell arról, hogy hogyan kezeli a nehezen megállapítható létrehozási dátumok kérdését. Ez történhet akár egy általánosan megadott kezdő dátum meghatározásával is. Nem kell viszont tartani attól, hogy a szervezeti változásokat betöltésre az MTMT-nek átadók „végzetes” hibákat követhetnek el. A jelenlegi betöltés „csak” a közelmúltat érinti – kötelezően 2007-től, ajánlottan 2000-től.⁷ Mivel most egy-egy intézmény szervezeti változásainak visszamenőleges feldolgozása egyszerre, és nem a szoftverfrissítésben is megszokott „verzióról-verzióra” módszerrel történik, így az ebből fakadó nehézségek miatt a változások betöltése „félautomata” módon, az érintettekkel való interaktív párbeszéd formájában valósul meg.

Az intézményi hozzárendelés átláthatósága

A szervezeti változások megjelenítése és a szerzőnkénti többes affiliáció lehetősége az MTMT két nagy adóssága az intézményi hozzárendelés átláthatóságának biztosításában.

2. ábra Az ELTE Könyvtartudományi Tanszékének szervezeti kapcsolatai három különböző időben

A publikációkat rögzítő szerzők, adatkezelők és az ellenőrzést végző intézményi adminisztrátorok jogi-etikai felelősségéről is szó esett már a példaként bemutatott publikációk affiliációja kapcsán.

Nem maradhatnak ki az átláthatóság érdekében végzett feladatokból a tudományos életnek azok a szervezetei, amelyek az MTMT-ben meghatározzák, hogy a publikációs teljesítmények és hatás (idézettség) méréséhez az MTMT-ben a publikációkhoz milyen paramétereket kell felvenni. Az már az egyes bíráló szervezeteken múlik, hogy az MTMT-ben beállított minőségi paraméterekből saját értékelési rendszereikben mit vesznek át. Megnehezíti az értékelést a sokféle tudományterület publikációs szokásainak változatossága, mert az egyértelműség és átláthatóság nem mehet a rugalmasság rovására. Az adott keretek rugalmasságával kapcsolatos elhíresült mitológiai hasonlat a Prokrasztész-ágy. Prokrasztész, a nyújtogató, a hírhedt Attikai rabló áldozatait ágyába fektette. Aki

lelógott róla, abból levágott, akinek kicsi volt azt addig nyújtotta, amíg pontosan az ágy keretei közé nem illett. Kevésbé emlegetik a történet végét, amikor a Minótaurusz-ölő Thészeusz végül saját „keretei” közé kényszerítette Prokrasztészt.⁸ Az MTMT történetében a Prokrasztész-ágy tanmeséjére a 2013. évi doktori adatbázisba történő programozott MTMT-import emlékeztetett, mert a szigorú beállítások miatt a minőségi publikációk egy részét sem lehetett beimportálni a fogadó adatbázisba. Ez azt vonta maga után, hogy a szerzők és az adminisztrátorok a sikeresebb áttöltés érdekében az MTMT-ben módosították a korábban már következetesen beállított adatok sokaságát. A 2014-es adatátvétel előtt ezért több ponton változtatásokról határozott a MAB.⁹

Az intézményekre is hárulnak feladatok az affiliáció terén: ha még nem tették meg, szabályozniuk és ellenőrizniük kell az affiliáció jogosságát, kötelezettségét, egységességét és az MTMT-ben történő

rögzítését. Mindehhez az intézményi repozitórium nyújthatja a teljes szövegén alapuló ellenőrzés lehetőségét. A repozitórium igényt generál a publikációs tevékenység elemzésére és ennek belső minőség-biztosításban történő felhasználásra. Ráadásul a repozitórium MTMT-vel történő összehangolása elképzelhetetlen egy saját, a folyamatos szervezeti változásokat azonnali hatállyal feldolgozó nyilvántartás nélkül. Természetesen a visszamenőleges feldolgozást is célszerű minél előbb megoldani. A szervezetek nyilvántartásának egységességét adatbázis garantálja, de áttekinthetőségének nélkülözhetetlen eleme a vizuális ellenőrzési lehetőség is. Forrásként támaszkodnia kell a humán erőforrást nyilvántartó rendszerre, mert a szerzők intézményhez rendeléséhez tudni kell, hogy mikor, milyen szerződéssel dolgoztak egy adott szervezeti egységnél. Emellett a projektszámolású kutatási szervezetek nyomon követéséhez a kutatás-nyilvántartási rendszerrel is kapcsolatban kell lennie. Végül az intézmény autentikációs rendszerének bevonása a hozzáférési jogosultságok alapján megmutatja, hogy ténylegesen kik azok a szerzők, akik egy adott szervezeti egység kutatásaiban részt vesznek.

Összegzés

Még előttünk áll az intézményi teljesítmény affilációalapú értékelésének széleskörű elterjedése. Az MTMT-ből teljesítendő adatszolgáltatások történetét nem a „türelmi idő” jellemzi. A ránk váró mennyiségi és minőségi kihívást jelentő feladatokon akkor tudunk úrrá lenni, ha ki-ki – döntéshozók, szabályalkotók, szerzők, adminisztrátorok – a maga területén időben megteszi a szükséges lépéseket. Cikkemben négyévnnyi ELTE intézményi MTMT adminisztrátori tapasztalattal a hátam mögött ehhez kívántam támpontokat nyújtani.

Irodalom

Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság: A MAB által elfogadott MTMT publikációs kategóriák. = Akkreditációs Értesítő, 19. évfolyam 2. szám. 9–14 p.

Elérhető:

http://www.mab.hu/web/images/doc/kiadvanyok/Ertesito_2014-2.pdf Letöltve: 2014. október 5.

Magyar Tudományos Művek Tára: Időbeli szervezeti változások kezelése az MTMT-ben

MTA KIK, 2014. október 17.

https://www.mtmt.hu/system/files/tortenet_i_intezmenykezes_az_mtmt-ben_historikus.pdf Letöltve: 2014. október 5.

Magyar Tudományos Művek Tára. Bibliográfiai Szakbizottság: Jelleg – Típus – Besorolás: Alkotás főtípussal bővített verzió, 3.2. MTA KIK, 2013. október 17.

Elérhető:

https://www.mtmt.hu/system/files/tipus_jelleg_beorolas_v3.2_0.pdf

Magyar Tudományos Művek Tára. Program Tanács: Tagintézmények historikus szervezeti kialakítása az adatbázisban. MTA KIK, 2014. június 27.

Elérhető:

<https://www.mtmt.hu/hirek/tagintezmenyek-historikus-szervezeti-kialakitasa-az-adatbazisban> Letöltve: 2014. október 5.

MAKARA B. Gábor: Kié a tudományos közlemény? = Magyar Tudomány, 1997. (104. kötet = Új folyam 42. kötet) 9. sz. p. 1121–1123.

Elérhető:

http://real-j.mtak.hu/154/1/MATUD_1997.pdf#page=1151 Letöltve: 2014. október 5

Non Omnis Moriar Alapítvány: Hahn István-díj, 2014.: pályázati felhívás.

Németh György, R. Hahn Veronika, 2014. Elérhető: <http://okorportal.hu/hirek/hahn-istvan-dij-palyazati-felhivas.html> Letöltve: 2014. október 5.

Prokrussztész : szócikk. = Szabó György: Mitológiai kislexikon. Budapest, 1998. 256. p.

Hivatkozások

- 1 MTMT BSZB 2013.
- 2 Non Omnis Moriar Alapítvány 2014.
- 3 A lekérdezések 2014 júliusában történtek.
- 4 MAKARA 1997. 1121. p.
- 5 TÁMOP-4.2.5.A-11/1-2012-0001 – A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) publikációs adatbázis szolgáltatások országos kiterjesztése
- 6 MTMT KIK 2014.
- 7 MTMT PT 2014.
- 8 SZABÓ 1989.
- 9 MAB 2014.

Beérkezett: 2014. X. 6-án.

